

Тема 1: Сутність, поняття та види політичного менеджмента

1. Типи управління соціальних систем
2. Види управління у політиці
3. Зростання ролі політичного менеджменту за сучасних умов.
4. Поняття та види політичного менеджменту

1. Типи управління соціальних систем

Управління притаманне всім організованим системам: фізичним, біологічним, соціальним. З його допомогою досягається цілісність цих систем, зберігається їх якісна специфіка, здійснюється відтворення та розвиток.

Головною особливістю соціальних, зокрема і політичних систем, є наявність у яких двох типів управління.

Перший тип управління є системний, він є об'єктивно діючими соціальними механізмами чи процесами, які спонукають людей відтворювати у діях системні елементи, структури, функціональні зв'язку.

У рамках політичної системи такими основними процесами-механізмами є:

- політична соціалізація,
- інституалізація,
- легітимація,
- в рамках окремої політичної організації – взаємні рольові очікування, групові норми та ціннісні орієнтації.

Насправді системне управління виглядає як **підпорядкування людей** суспільству, культурі, зовнішнім і глибоко засвоєним особистістю - нормам, правилам, цінностям.

Цей тип управління називають ще **самоорганізацією системи**, підкреслюючи цим наявність у кожній системі, зокрема і політичній, внутрішніх механізмів, які її відтворюють.

Специфікою соціальних систем - суспільства, інститутів, організацій, груп - є наявність у них другого типу управління, що існує у вигляді **усвідомленої спрямованої діяльності людей**, які мають свої цілі, здатні створювати структури, приймати рішення та **впливати один на одного**.

Наявність цього управління відрізняє соціальні системи від інших. Він привносить суб'єктивність в управлінські відносини, робить їх складнішими; вони (відносини) залежать як від системних вимог, так й від індивідуальних особливостей людей, залучених до управлінського процесу.

У цій суб'єктивності одночасно укладено і силу, і слабкість соціального управління.

Його сила полягає в тому, що людина здатна не тільки відтворювати зв'язки, що раніше склалися в системі, а й змінювати їх, удосконалювати, ініціювати нововведення, прискорювати розвиток.

Його слабкість - у неминучих помилках людини, а головне у тому завзятість, що він може виявляти, втілюючи у життя помилкові управлінські рішення.

Надалі ми говоритимемо про управління не як про системну властивість самоорганізованих комплексів, а як про усвідомлений вплив, який здійснюється людиною або групою людей (суб'єктом управління), на об'єкт управління (іншу людину або групу людей) з метою досягнення певних цілей.

Іншими словами, управління як суб'єктно-об'єктні відносини – це реальні взаємодії людей, в ході яких відбувається вибір та прийняття рішень, робляться зусилля щодо їх реалізації, виявляється опір цим рішенням або здійснюється беззаперечне підпорядкування.

2. Види управління у політиці

Управління, що відноситься до сфери політики, включає всю сукупність управлінських процесів, що виникають у полі політичних владних відносин.

Можна виділити такі основні види управління у політиці:

а) управлінські відносини, що виникають між державними посадовими особами та державними органами, що виступають у ролі суб'єкта управління, з одного боку, та населенням чи окремими його групами – з іншого.

Цей вид управління зазвичай називають *державним управлінням*, тому що його суб'єктом є держава, її установи та посадові особи.

У ньому виділяють як особливий сегмент - *державно-адміністративне управління*, що включає все різноманіття управлінської діяльності, здійснюваної органами виконавчої влади (урядом, міністерствами, відомствами та іншими держустановами).

Головною особливістю управління є те, що воно спирається на **право “легітимного насильства”**, тобто суб'єкт управління володіє владними

повноваженнями (включно до законного застосування зброї чи позбавлення свободи іншої людини) та необхідними статусними ресурсами для проведення управлінських рішень.

У суспільстві державне управління здійснюється переважно у вигляді створення відповідними органами та установами норм, що мають деперсоналізований характер і існують у вигляді законів та інших загальних нормативних актів. Державне управління у суспільстві є багаторівневим і надзвичайно складним, насамперед у силу надзвичайно розрослого числа всіляких державних організацій та установ.

б) управлінські відносини, що складаються всередині державних та політичних організацій з метою упорядкування їх діяльності, підвищення ефективності роботи – внутрішньоорганізаційне управління.

Його особливістю є те, що управлінські відносини обмежені рамками окремих організацій (державних установ, політичних партій тощо), що надає цьому виду управління багато спільних рис із менеджментом економічних організацій. Управління у державних установах та політичних організаціях також засноване на можливості суб'єкта управління (керівництва державної установи, керівні органи партії) спиратись на статусні ресурси, на право створювати загальнообов'язкові для членів цієї організації норми.

в) управлінські відносини, де суб'єкт (політична організація, група тиску, державний діяч) не може спертися на право “легітимного насильства” і на свої статусні ресурси для досягнення поставленої мети, не може прийняти закон чи інше розпорядження, що набуває обов'язкового характеру, а тому змушений вдаватися до інших форм і методів на гаданий об'єкт управління. Цей вид управлінських відносин ми і називатимемо політичним менеджментом чи політико-технологічним управлінням.

Політичний менеджмент дозволяє політичним акторам вирішувати дуже специфічні завдання. Назвемо деякі з них:

- Зміцнення авторитету державного чи політичного діяча.
- Створення привабливого образу державної установи, політичної партії, громадської організації чи групи тиску.
- Розширення числа прихильників тієї чи іншої політичної програми, управлінського проекту.
- Формування електоральних переваг населення.
- Організація політичних спілок, блоків.
- Вплив на політичних опонентів, а також противників у політичних конфліктах.

- Надання на осіб, які приймають державні рішення.
- Мобілізація мас для політичної підтримки та інш.

Важливість перелічених завдань для різних суб'єктів, які у полі політичних відносин, очевидна.

У суспільстві неможливо досягти значних політичних результатів, якщо у щоденній практиці не вирішувати хоча б частину цих завдань. Але специфіка всіх цих завдань у тому, що в реалізації суб'єкт управління неспроможний скористатись владними повноваженнями, неспроможний видати указ чи ухвалити закон, неспроможний вдатися до примусу, **він має спонукати до дії**.

Об'єкт управлінського впливу в цьому випадку знаходиться поза зоною статусного підпорядкування: він не зобов'язаний (за законом, встановленням, статусом) любити або ненавидіти політичного лідера; у кабінеті для таємного голосування він вільний у своєму виборі; він може приєднатися до будь-якої політичної організації, дозволеної в країні; його не можна змусити утриматися від поширення чуток про свавілля бюрократії в тій чи іншій державній установі тощо.

Отже, політичний менеджмент – це особливий вид управління у політиці, коли суб'єкт управління, який прагне досягнення певної мети, позбавлений можливості створювати загальнообов'язкові норми і спиратися на право «легітимного насильства», або на право державного примусу, або на статусне право у політичній організації.

3. Зростання ролі політичного менеджменту за сучасних умов.

Політичний менеджмент існує вже давно. Навіть у ранніх суспільствах правителі змушені були вирішувати завдання підвищення свого авторитету, розширення свого впливу на широкі верстви населення, а конкуруючі групи та клани завжди шукали шляхів ефективного впливу на своїх вождів, королів та імператорів.

Однак тільки в сучасному суспільстві політичний менеджмент набуває масштабного характеру. Це пов'язано з п'ятьма важливими процесами, які отримали бурхливий розвиток у XIX-XX ст.

Перший – зміна ролі мас у житті суспільства. Цей процес дуже яскраво та образно висловив іспанський філософ Х. Ортега-і-Гассет. "*XIX столітті, писав він, належить слава і відповідальність за те, що він випустив широкі маси на арену історії*".

На зміну суспільствам, де все вирішувалося аристократичною меншістю, де керованість соціумом забезпечувалася, перш за все, за рахунок інертності широких мас, їх невтручання у питання політичної влади, прийшли суспільства, де “маси перестали бути слухняними цим самим меншинам: де вони коряться їм, слідують їм; де вони не поважають їх, а, навпаки, усувають і витісняють їх.” Для стримування руйнівних охлократичних тенденцій потрібно було переходити від прямого тиску на маси до прихованих засобів впливу.

Другий процес – утвердження у свідомості багатьох людей цінностей лібералізму: свободи особистості, ідеологічного та політичного плюралізму, толерантності, рівності всіх перед законом, неприпустимості втручання з боку держави у приватне життя тощо.

У цих умовах для досягнення своїх цілей політичній еліті все частіше і частіше доводиться вдаватися до **непрямого впливу на людей, робити спроби такого впливу на їхню мотиваційну структуру, яке не суперечило б їх ціннісним орієнтаціям і підтримувало б у них відчуття свободи свого вибору, природності ними дій**.

Третій процес – демократизація суспільств. Ствердження в політичній практиці багатьох сучасних держав принципів правової держави вело до різкого звуження інституційних можливостей для свавілля та застосування нелегітимних форм насильства з боку влади.

Будучи обмеженими законом у своїх діях, державні посадові особи та інші політичні діячі не могли не звернутися до теорії та практики політичного менеджменту для зміцнення свого авторитету та впливу, для здійснення своїх задумів і рішень.

Четвертий процес – запровадження загального виборчого права. Масами, здатними вплинути на вибір того чи іншого кандидата, потрібно було керувати так, щоб вона не помічала непрямого впливу, щоб у кожної людини, яка прийшла на виборчу дільницю, завжди зберігалось відчуття, що вона діє самостійно, що його вибір є вільним.

П'ятий процес – перетворення політичних партій та громадських організацій, груп інтересів на самостійних суб'єктів, які прагнуть відігравати активну роль на політичній арені. Партії, громадські організації, групи інтересів на відміну держави позбавлені права створення загальнообов'язкових і застосування легітимного насильства, тому **політичний менеджмент стає їм єдиною можливою формою управлінського впливу на маси**.

Отже, зростання інтересу до політичного менеджменту у ХХ ст. було багато в чому зумовлено:

- звуженням рамок силового вирішення проблем у сфері політичних владних відносин,
- утвердженням цінностей та принципів правової держави,
- ідеологічного та політичного плюралізму,
- поваги до прав меншості, свободи опозиції, толерантності.

Обмеження дій вищих державних посадових осіб законом, проголошення непорушності права і свободи особистості, вихід на політичну арену партій та інших організацій, які мають статусними ресурсами влади, **вимагали перегляду способів досягнення політичних цілей. Широко поширені раніше методи державного примусу, відвертого насильства не відповідали новим реаліям.**

Ефективність політичного, зокрема й державного управління мала досягатися з урахуванням інших засобів, щоб забезпечити виконання прийнятих рішень **без репресивного механізму санкцій.**

Вкажемо ще раз на ті **принципові особливості політичного менеджменту, які відрізняють його від державного управління та внутрішнього управління держустановами та суспільно-політичними організаціями.**

По-перше, у політичному менеджменті суб'єкт управління позбавлений права

а) спиратися на державний примус, застосування заходів впливу щодо порушників законів чи розпоряджень виконавчої та судової влади, що доступно і використовується суб'єктами державного управління;

б) звернутися до застосування санкцій, як це можуть робити керівники державних установ чи політичних організацій щодо своїх підлеглих. Отже, способи впливу суб'єкта політичного менеджменту на керований об'єкт мають бути дуже специфічними, **пов'язаними з особливими формами на мотиваційну структуру особистості.**

По-друге, державне управління та управління державно-політичними організаціями (якщо не йдеться про свавілля окремих осіб) будується, головним чином, на **принципі нормотворення**. Іншими словами, державні органи чи посадові особи наділені правом приймати закони, укази, інші нормативні акти, обов'язкові для відповідних груп населення, а механізм санкцій використовується ними для спрямування діяльності людей у русло прийнятих норм.

У політичному менеджменті суб'єкт управління не має легітимного права диктувати правила гри, тобто створювати норми, обов'язкові для об'єкта свого впливу, тому він змушений впливати, спираючись на знання особливостей мотивації конкретних людей, його головною зброєю стає знання психології особистості та психології мас.

4. Поняття та види політичного менеджменту

Політичний менеджмент – це практична діяльність, спрямована досягнення конкретних політичних цілей. Ефективність цієї діяльності залежить багато в чому від знання тих прийомів та засобів, застосування яких дозволяє політичним суб'єктам вирішувати поставлені завдання.

Ця діяльність, як особливий вид управлінського взаємодії, відрізняється прагненням однієї сторони вплинути на іншу, не вдаючись до насильства, примусу, а діючи більш витонченими методами та засобами.

Професійний підхід до політико-технологічного управління відрізняється тим, що керуючий суб'єктам **спирається не тільки на досвід, власний чи чужий, але і на наукове знання, що розкриває особливості цього управління.**

Наукове знання про політичний менеджмент має включати як загальнотеоретичне знання про характер, специфіку, форми розвитку даного управлінського процесу, так і прикладне знання про умови та шляхи вирішення конкретного управлінського завдання.

Тільки, спираючись на загальнотеоретичні уявлення, можна:

- збільшити кут зору на події, що відбуваються,
- краще зрозуміти їх внутрішні тенденції, що вкрай важливо для вироблення технологічних прийомів і методів,
- проектувати технологічну діяльність, для переходу від практики безпосереднього реагування на ситуацію, що змінилася - до діяльності, спрямованої на перетворення найоб'єктивнішої реальності.

В даний час можна говорити про такі **основні види політичного менеджменту:**

1. **Персональний іміджмейкінг**, тобто створення образу/іміджу державного або політичного діяча, привабливого для широкого загалу;

2. **Корпоративний політичний іміджмейкінг**, тобто формування у масовій свідомості впізнаваного позитивного образу державної установи, політичної організації, партії;

3. **Електоральні технології**, тобто системну організацію передвиборчої кампанії;

4. **Політичний брендинг** (бренд – торгова марка), тобто внесення у масову свідомість відомих символів, значень, образів, здатних відповідно до цілям суб'єкта політико-технологічного управління згуртовувати, об'єднувати людей чи, навпаки, роз'єднувати їх у конкурентні групи.

5. **Технології політичних коалцій** як діяльність, орієнтована на залучення у вирішення поставлених завдань своїх політичних союзників та опонентів;

6. **Технології регулювання та вирішення політичних конфліктів**, що передбачають пошук шляхів та засобів зниження політичного протистояння та політичної напруженості в суспільстві;

7. **Технології лобізму**, що становлять діяльність, спрямовану на вплив на державних посадових осіб, які приймають управлінські рішення.

Перелічені види політичного менеджменту різняться за цілями, які може ставити собі суб'єкт політичного управління. Досягнення кожної такої мети вимагатиме від суб'єкта розробки різних стратегій. Так, при формуванні іміджу політичний менеджер спрямовує зусилля формування образу конкретного політика, створюючи доброзичливе ставлення щодо нього широких верств населення; при регулюванні конфліктів - на пошук точок дотику у поглядах протиборчих сторін і т.д.

Разом з тим поділ політико-технологічного управління на різні види є досить умовним. Насправді доводиться нерідко одному й тому суб'єкту управління вирішувати різноманітні завдання, наприклад, створювати відомий, зрозумілий населенню образ політичної організації та водночас формувати імідж сильного, компетентного, що піклується про потреби простої людини, лідера цієї організації.

Технології лобізму включають, зазвичай, як пошук можливостей на осіб приймають державні рішення, а й формування у власних очах громадськості образу групи інтересів як сили, що бореться процвітання країни.

Переплетення видів політико-технологічного управління, їх взаємодоповнюваність стають можливими завдяки тому, що в їхній основі лежать загальні принципи організації управлінської взаємодії, загальні технологічні прийоми досягнення поставленої мети.